

Projecte Gibet per a la participació de voluntaris en la recuperació de béns etnològics de Menorca

Alberto Coll Arredondo*

---

1. Introducció

Les transformacions socials iniciades a tota Europa al segle XVIII configuren l'actual estat del camp de Menorca. Amb l'arribada del nou règim burgès al segle XIX, l'agricultura illenca es decanta pels avantatges que suposa la ramaderia i la consecució de beneficis procedents de l'exportació dels seus derivats, la llana i el formatge. Per altra banda, la introducció dels contractes d'amicteries, entre propietaris i pagesos, suposarà la contínua divisió de la terra amb vastos murs, amb l'únic cost de la mà d'obra ja que la matèria primera, la pedra, cobreix pràcticament tota la terra a Menorca.

Així doncs, juntament amb les parets, imprescindibles per a l'explotació agrícola i ramadera, proliferaran, construïts amb la mateixa pedra, els estables, bouers, ponts i barraques, necessaris per preservar el bestiar del fred, de la calor i les mosques, ja que el bestiar és imprescindible per a la consecució d'abundants fems. Es construiran igualment, infinitat de pous, bevedores, aljubs i cisternes per a l'adequat aprofitament de l'aigua, i altres elements com pallisses, femers, eres, torrents i sèquies, etc. D'aquesta manera, tot aquest llegat conforma la principal fesomia característica del paisatge de l'illa: el patrimoni històric, arquitectònic i etnogràfic de Menorca, que paradoxalment podem denominar com a *germà pobre* del seu Patrimoni Històric. Un llegat que pateix una transformació irreversible conseqüència de la sobtada tercerització d'una economia que va abandonant a marxes forçades tota l'activitat agrícola i ramadera que fins fa poques dècades constituïa, junt amb la indústria tradicional, l'eix de la sostenibilitat econòmica de l'illa.

Els béns etnogràfics configuren el paisatge de Menorca.

---

* President de la Societat Historicoarqueològica Martí i Bella.

La ingent quantitat de jaciments arqueològics ha fet que aquesta sèrie de béns no hagin merescut la suficient atenció de les administracions ni de la societat en general. Els recursos en cultura i patrimoni, sempre escassos, han fet que aquests elements estiguin en un segon, tercer o quart ordre de prioritats, si bé s'han de reconèixer importants esforços, sempre puntuals, en la recuperació d'uns béns tan definatoris del caràcter i paisatge menorquins, així com els esforços fets en plantejaments concrets de protecció, com els exposats de vegades per autors dels mateixos catàlegs, com és el cas de Maria Àngels i Jaume Sastre, o Antoni Camps. Les barraques i ponts de bestiar, les eres, bovalls, la paret seca, camins i tants d'altres elements substancials a la vida de l'home, conformen un patrimoni de gran importància en l'especial configuració del paisatge de l'illa i en la seva diferenciació.

Per tot açò, la Societat Historicoarqueològica Martí i Bella ha engegat el projecte GIBET, acrònim intencionadament efectista, ja que constitueix una variant popular menorquina del nom Isabel, que, en aquest cas, s'empra per denominar el Grup d'Intervenció sobre Béns Etnològics, destinat a la recuperació d'aquests béns certament en greu perill de destrucció o deteriorament a la nostra illa. El grup està basat en la participació lliure i desinteressada de persones que vulguin destinar un poc de temps i esforç a una causa que creim prou important: la conservació d'aquests béns com a part del nostre patrimoni històric. És d'esperar, consegüentment, no tan sols la recuperació d'una sèrie de béns històrics, sinó també, i pot ser el més important, contribuir al seu coneixement i conscienciar la nostra societat que el patrimoni històric és cosa de tothom, i que la seva conservació és molt més important del que creim, com estam veient, per al futur de la nostra Comunitat. Es compta per fer açò, amb la col·laboració, igualment desinteressada, de diferents professionals que dirigeixen les feines previstes, les quals es desenvolupen durant l'hivern, entre els mesos d'octubre i maig.

És obligatori, arribats en aquest punt, fer referència a l'àmbit legal de l'assumpte. Sens dubte, el més destacat, en aquest sentit, al llarg d'aquests darrers anys ha estat el traspàs de competències en matèria de Patrimoni Històric als consells insulars, com també la promulgació de diverses normes, com la Llei de Patrimoni Històric de les Illes Balears, la Llei de Museus de les Illes Balears o la Llei de Cultura Popular i Tradicional de les Balears. De la seva mà és podrà definir el procediment necessari per obtenir la declaració de béns d'interès cultural o de béns catalogats i es donaran a conèixer les corresponents normes de protecció. Açò suposa, però, que els béns en qüestió hauran d'estar identificats prèviament en alguna de les categories de protecció esmentades, la qual cosa condueix, en el cas que ens ocupa, a una continua font de dubtes i conflictes, propiciada, com s'ha dit, tant per la gairebé inabastable abundància de béns, com per la ineficàcia, quan no nul·la, utilització dels catàlegs per part d'unes administracions que en desconeixen de vegades fins i tot la seva existència. Per tant es fa necessari donar a entendre a les administracions públiques, per una banda, la importància de comptar amb catàlegs elaborats amb rigor i precisió, i, sobretot, que l'ús i el maneig d'aquests catàlegs de béns integrants del patrimoni històric és imprescindible en l'àmbit quotidià

per a la presa de decisions dels òrgans municipals o supramunicipals d'ordenació del territori, urbanisme i obres públiques. S'ha de dir que a Menorca el Consell Insular ha impulsat aquests anys la realització d'aquests catàlegs amb les corresponents normatiues, entre ells el catàleg arquitectònic, etnològic, el d'ermites i capelles, el de fars, el de bateries de costes, el catàleg paleontològic, realitzat per la nostra entitat, etc. Tanmateix, també és cert que la seva utilització i difusió han estat molt limitades.

2. La tasca envers el patrimoni històric

La Societat Historicoarqueològica Martí i Bella neix el 1997 al si de la Secció d'Estudis del Cercle Artístic de Ciutadella. El que constituïa fins llavors el seu departament d'Arqueologia i Història es veia desbordat; aquest desbordament repercutia en la pròpia entitat mare, impossibilitada de donar sortida a tants projectes d'investigació i difusió històrica. Tot açò va propiciar la creació d'una entitat vinculada però independent que traçaria les seves particulars línies d'actuació. En poc temps, la Martí i Bella es converteix en referent, no tan sols de la tasca mencionada, sinó, també de forma sobrevinguda, de la defensa del Patrimoni Històric, greument malmès els darrers anys a Menorca.

Destaca en aquest aspecte l'èxit de les campanyes per aturar el desmantellament del Museu Municipal de Ciutadella el 2002 després d'un dur enfrontament amb l'Ajuntament de la localitat, igual que amb la declaració de Bé d'Interès Cultural de la Farmàcia Llabrés, la compra del Castell de Santa Àgueda, la compra del poblat talaiòtic de Montefí, amb la reversió d'un dels vials d'accés a la Ronda Nord de Ciutadella, etc. Tot això sense oblidar, entre d'altres més, la recuperació el 2009 de la Comissió Municipal de Patrimoni Històric de Ciutadella.

Juntament amb aquesta, com s'ha indicat abans, sobrevinguda tasca, l'entitat ha intentat desenvolupar les seves pròpies iniciatives fundacionals, referides a la difusió i investigació històrica, les quals han tingut i tenen el seu màxim exponent en les vuit edicions de les Jornades de Recerca Històrica de Menorca, completades, a més, per les aportacions divulgatives inserides al curs acadèmic del Cercle Artístic, a través de cicles de conferències com els de *Menorca Musulmana*, *Civilitzacions Perdudes* o *La Prehistòria de la Mediterrània Occidental*. També hi ha hagut els treballs de recerca com l'estudi de pedres de molins i les seves zones d'extracció a Menorca, la realització del Catàleg Paleontològic de l'Illa de Menorca, l'estudi dels espais agraris andalusins a Menorca, en col·laboració amb la Universitat Autònoma de Barcelona, o l'estudi planimètric de les muralles de Ciutadella. Al marge de la publicació dels resultats d'un important nombre d'aquests treballs, la seva tasca es complementa amb visites públiques guiades al llarg de la geografia menorquina, centrant l'interès en aspectes menys coneguts com la geologia de l'illa o les restes de les indústries medievals, i en l'àmbit més públic o compromès, amb grans propostes de desenvolupament sociocultural.

3. El projecte Gibet, significació

Així doncs, en aquest context que desenvolupa la SHA Martí i Bella, sorgeix Gibet com una necessitat vital de dur a la pràctica, de forma directa i responsable, una tasca de recuperació del Patrimoni Històric de l'Illa. Però per què el Patrimoni Etnogrfico-arquitectònic?, per diverses raons, algunes apuntades abans:

Aquest patrimoni etnològic configura de forma essencial el paisatge de l'illa, i la seva abundància suposa un autèntic hàndicap respecte a la seva posada en valor.

En segon lloc també es fa necessari centrar l'atenció en béns del Patrimoni històric diferents dels arqueològics, cosa que, sens dubte, pot propiciar un augment de la sensibilització ciutadana.

També s'ha de tenir en compte que, òbviament, les intervencions sobre aquests béns no exigeixen uns requisits formals tan complexos i especialitzats, permetent així la participació de persones sense coneixements en la matèria.

Una quarta raó, molt important, és que alguns elements arquitectònics, com es veurà a continuació, són susceptibles d'utilització encara avui, amb la qual cosa no només s'està salvaguardant un monument, sinó que s'està posant en funcionament, que és, lògicament, la millor forma de preservar-lo.

4. Principis inspiradors

En parlar abans d'aquesta necessitat de l'associació d'assumir responsabilitats directes en la recuperació d'aquests béns, s'afrontava la necessitat de definir les directrius que havien de constituir els principis inspiradors del projecte. Sens dubte aquest és un aspecte clau on és plasmarien com a pròpies algunes de les pràctiques i exigències que, fins aquest moment es platejaven a les administracions públiques en matèria de gestió i conservació del Patrimoni Històric.

Així, i en primer lloc, totes les actuacions estan definides i documentades tècnicament per professionals competents i compten amb el coneixement i autorització de les administracions responsables, Consell Insular i ajuntament, en aquests cas de Ciutadella.

En segon lloc, les intervencions són realitzades exclusivament sobre bens ubicats en terrenys de domini públic. Qualsevol actuació futura que pugui fer-se en terrenys privats haurà de dur com a contraprestació la possibilitat de poder ser objecte de visites públiques.

La feina dels voluntaris, raó de ser del projecte Gibet.

Com a tercera premissa, molt important, una vegada realitzada la rehabilitació del bé, aquest serà posat a disposició de l'administració propietària. La SHA Martí i Bella no ocuparà ni utilitzarà cap dels béns, ni decidirà sobre l'ús que se'n faci, si bé expressarà les seves propostes. Evidentment tampoc realitzarà cap tasca de manteniment posterior del bé en qüestió.

Una de les principals característiques del projecte ja es coneix, es tracta d'una feina desinteressada duita a terme per mitjà de voluntaris. Hi participen tant els tècnics i professionals de l'equip, i els membres de la junta de govern de Martí i Bella encarregats del projecte, com els ciutadans que voluntàriament dediquen al projecte un diumenge de cada mes. A la segona edició del projecte que acaba d'engegar-se, s'ha afegit personal laboral, com es veurà, com a conseqüència de la col·laboració excepcional de la Conselleria de Treball del Govern Balear.

A la primera edició de GIBET no és va comptar amb cap ajut econòmic per part de l'administració. Tan sols algunes col·laboracions empresarials han suposat un important estalvi en unes despeses produïdes per la compra d'eines, materials de construcció, recollida de deixalles, assegurances, etc., despeses que, no cal dir-ho, en la primera edició del projecte ha assumit íntegrament l'associació amb càrrec als recursos propis.

En darrer lloc, s'ha de fer especial menció a la importància de la utilització de tècniques de rehabilitació respectuoses amb les normes generalment acceptades de restauració de bens històrics, actuant mínimament i respectant el caràcter i fisonomia originals del bé.

5. Primer projecte Gibet, 2009-2010

El primer projecte Gibet el conformaven tres edificacions etnogràfiques específicament ramaderes, tot just al costat del traçat de la ronda nord de Ciutadella: un pont i una barraca de bestiar i una petita barraca de porquim, a més d'una construcció realment particular, el recinte del Cementeri Civil, conegut popularment com el *Cementeri dels protestants*. Com hem pogut anar observant, l'estat dels diferents elements descrits era, i és encara en el cas d'alguns d'ells, lamentable, especialment el del cementeri, que s'ha conservat quasi miraculosament fins avui. La campanya es va desenvolupar des del 18 d'octubre de 2009 fins el 25 d'abril de 2010, i van intervenir-hi 35 voluntaris, 7 d'ells especialistes o professionals en rehabilitació i restauració.

S'ha de dir que sobre la petita barraca de porquim que com hem dit formava part d'aquest primer projecte, no s'ha intervingut, per manca de temps i donat que el seu mal estat, empitjorat ostensiblement per noves obres just al seu voltant, podrien fer necessària la seva demolició completa i posterior reconstrucció, per la qual cosa és molt probable que no hi arribem a intervenir. El pont de bestiar sí que ha estat completament rehabilitat. De planta rectangular i construït amb tècnica de pedra en sec, té una llargària de 4,20 metres i una amplada màxima de 4,30 metres, amb una alçada de 2,15

metres. Presenta dues portalades centrades amb una altura màxima d'1,90 metres i la coberta exterior està reblerta amb terra. Aquesta construcció es trobava adossada a una paret seca que separava dues tanques. Amb la construcció de la Ronda Sud va ser eliminada aquesta paret seca conservant-se, solament, dos petits trams a cada extrem del pont que es trobaven absolutament esfondrats. Es pot afirmar que el seu estat de conservació era pèssim, tant pel seu abandó com per les obres realitzades al seu voltant, fins al punt que es va anar molt alerta durant les feines de rehabilitació davant la possibilitat que es pogués produir el seu total esfondrament. Tant les tasques de conservació, centrades en l'eliminació de la vegetació que afectava el pont, com les de consolidació i restauració, s'han centrat en la reparació dels grans enderrossalls, els esfondraments dels murs, i la recuperació de la coberta i els accessos, restablint així la seva fesomia original i recuperant, així mateix, els caps de la paret seca a la qual estava adossat.

La intervenció a la barraca de bestiar, situada a uns centenars de metres de distància de la construcció mencionada abans, presentava encara més dificultats. En primer lloc, lògicament, per les seves dimensions. Amb 10,50 metres de diàmetre i quatre metres d'alçada, aquesta construcció, realitzada amb la mateixa tècnica de la pedra en sec, presenta una superposició de cinc o sis cossos troncocònics, que van reduint el seu diàmetre a mesura que es van elevat, de forma semblant a una piràmide esglaonada. En el cas de la nostra protagonista, aquests cossos són pràcticament inapreciables a la vista ja que el vent de llebeig ha anat literalment esmicolant les pedres que els conformaven. Presenta una porta rectangular d'1,50 metres d'alçada, i dona pas, a través d'un corredor de poc més de tres metres, al recinte interior, de planta circular i coberta d'una falsa volta de pedres de roca viva. Aquest espai té un diàmetre de 3,75 metres i, al marge d'algun despeniment, es troba en bon estat, ben al contrari, com hem dit, de l'exterior. Les feines de conservació, igual que amb l'anterior cas, s'han centrat en la neteja de la vegetació que envoltava el pont. Les tasques de rehabilitació previstes, tan sols s'han pogut realitzar de forma parcial. Amb l'objectiu de consolidar els elements existents, s'han aixecat els grans enderrossalls que afectaven greument el primer anell de la construcció, i s'ha retirat el pedreny caigut del segon i tercer anells. Resta pendent la rehabilitació d'aquests i dels anells superiors, cosa que permetrà recuperar l'estat originari de la barraca.

El petit pont de la Ronda Sud, primer dels béns recuperats.

Consolidació del primer anell de la gran barraca de la Ronda Sud.

Aquestes construccions que s'estan esmentant, es troben integrades a l'explotació agrària o *lloc* menorquí aproximadament des de la meitat del segle XIX, com ja s'ha dit, i es poden trobar a qualsevol tanca, servint de refugi al bestiar en qualsevol moment del propi sistema rotatiu de la terra, en què aquest, el ramat, no pogués accedir a les construccions de les cases destinades a tal fi. Les trobam, per tant, relacionades amb altres elements etnològics necessaris per satisfer les necessitats del bestiar, com menjadores, abeuradors, etc.

El Cementeri Civil

Però sens dubte l'element principal d'aquesta primera experiència l'havia de constituir el Cementeri Civil de Ciutadella, conegut popularment com el *Cementeri dels Protestants*, *Cementeri Neutre*, o *Cementeri dels Ases*, que, abandonat des de fa dècades, romanien en silenci, i per sort invisible, enmig del modern entramat de vials i rotondes de la Ronda Sud de la ciutat.

El 1881, de conformitat amb la Llei de 29 d'abril de 1855 i la Reial Ordre de 26 de novembre de 1857 que obliguen els municipis a crear cementeris d'acord amb la necessitat de "*dar a los cadáveres que mueran fuera de la religión católica un enterramiento con el decoro debido a los restos humanos*", l'ajuntament de Ciutadella edifica aquest nou cementeri que funcionarà durant quasi 50 anys, fins a la proclamació de la II República Espanyola el 1931. Així, el 1932 s'acorda l'exhumació dels cossos allà enterrats i el seu trasllat al cementeri vell. Acabada la Guerra Civil, però, s'ordenà la realització de diverses millores al petit cementeri, per acollir-hi les despulles principalment dels suïcides i alguns elements "contraris" a la fe catòlica. Sembla ser que el darrer enterrament es va produir el 1958. Posteriorment, a la dècada del 1970, les restes dels cossos allà inhumats van ser traslladats al cementeri municipal, quedant definitivament abandonat el recinte.

Façana del Cementeri dels protestants, abans i després de l'actuació de Gibet.

Així, el 1932 s'acorda l'exhumació dels cossos allà enterrats i el seu trasllat al cementeri vell. Acabada la Guerra Civil, però, s'ordenà la realització de diverses millores al petit cementeri, per acollir-hi les despulles principalment dels suïcides i alguns elements "contraris" a la fe catòlica. Sembla ser que el darrer enterrament es va produir el 1958. Posteriorment, a la dècada del 1970, les restes dels cossos allà inhumats van ser traslladats al cementeri municipal, quedant definitivament abandonat el recinte.

En el moment de la intervenció, l'antic recinte funerari es troba en un lamentable estat d'abandó i degradació. Havia desaparegut un monòlit funerari enclavat al centre de l'espai, i el seu principal element, la façana, d'on ha desaparegut la porta, es troba ennegrida per la humitat i els fongs. L'arrebossat i les juntes dels cantons de marès han pràcticament desaparegut i el llebeig ha erosionat profundament les seves parets. Dintre del recinte prolifera la vegetació fins al punt d'impedir-ne i tot l'accés, la sala d'autòpsies amenaça un greu perill d'esfondrament i la cripta es troba plena de fems.

La intervenció realitzada, es resumeix als següents aspectes:

– S'ha procedit a l'eliminació total de la vegetació, a excepció d'un ullastre que no afectava cap element de la construcció, i a la neteja de grans quantitats de fems de tota casta.

– S'ha netejat completament la cripta de deixalles i s'han recollit les restes òssies i fragments de fusta de taüts que s'hi trobaven, que convenientment analitzats i inventariats estan a disposició de l'autoritat competent.

– El passadís d'entrada ha estat igualment netejat fins a l'aflorament del pis original amb l'aparició de pasteretes a banda i banda d'aquest. A la part exterior de la portalada, ha aparegut l'andanada d'accés al cementeri sepultada pel gruix de la terra acumulada, en un excel·lent estat de conservació.

– La façana ha constituït el centre de la intervenció. S'han eliminat els fongs i líquens amb dissolucions rebaixades de lleixiu, aplicades amb esponja i raspalls suaus, evitant, així, la desaparició de la capa natural de protecció de la pedra. Amb la intenció de recuperar la fisonomia primigènia de la portalada, s'han eliminat les escasses però indicatives restes del primitiu morter per aplicar una nova capa de morter elaborat a la manera tradicional d'arena, sauló i calç, afegint-hi una petita quantitat de maó vermell i deixant a la vista els elements ornamentals de la façana. Aquest morter ha estat igualment aplicat als brancals de la portalada, deixant l'intradós de l'arc amb la pedra vista, tan sols amb el rejuntat de les seves peces, atès el seu estat d'erosió. De la mateixa manera, el parament interior de la façana ha estat objecte del rejuntat de les seves peces i l'aplicació de successives imprimacions d'aigua de calç.

– Finalment s'ha restituit la porta o barrera d'accés a l'interior de l'antic cementeri, rèplica de l'antiga porta, segons es pot observar a l'única foto antiga que es disposa del recinte, al voltant de 1940.

S'ha de fer esment, per finalitzar, que no s'ha intervingut a la sala d'autòpsies, ja que el seu estat ruïnós precisa d'una intervenció més costosa que no es troba a l'abast de les nostres possibilitats.

Quin serà el futur del Cementeri dels Protestants? Per sort, aquesta qüestió, a priori, està resolta. La SHA Martí i Bella, durant el transcurs de la rehabilitació, va ser consultada sobre la possibilitat de cedir el recinte al l'Associació Bonsai Menorca, qui pretén convertir-lo en un jardí zen on realitzarien les seves activitats d'ensenyament d'aquesta tradició oriental, a més d'utilitzar-lo com a lloc d'exposicions públiques. Evidentment que l'aprovació per part de l'entitat va ser immediata. Tan sols és d'esperar que algunes de les recomanacions contingudes a la memòria detallada del projecte executat siguin ateses en un futur, especialment la relativa a l'eliminació dels adossaments, realitzats irregularment per alguns veïns del recinte, que rompen amb la morfologia exterior del Cementeri.

6. Segon projecte Gibet, 2010-2011

La darrera part d'aquesta intervenció es refereix al segon projecte Gibet, engegat just fa vint dies i que adquireix una excepcional dimensió en relació amb la primera experiència exposada fins aquí. Es tracta de la recuperació dels horts i jardins de sa Vinyeta de Ciutadella.

A través de la descripció que en fa l'arxiduc Lluís Salvador al *Die Balearen*, publicat a la segona meitat del segle XIX, s'obté una detallada i realment delicada descripció d'un espai del que, parlant de Ciutadella, escriu:

“Lo más hermoso es, con todo, la vinyeta de don Bernat Olives, con su vasto huerto y pequeño vivero de plátanos. Una de sus salidas conduce a la platgeta del puerto, en la que ha sido construido también un pequeño safareig. En el primer huerto han sido trazados pulcros viales enmarcados por mitjans y flanqueados de rosales y otros arbustos ornamentales, en tanto que

Gravat de sa Vinyeta a l'obra de l'Arxiduc.

en la parte de la derecha se extiende un campillo de vides. Anotamos la presencia de un gran algarrobo con mesa y asientos al pie de un lentisco adosado a las rocas en el que ha sido practicado un asiento, y de un gran safareig de sólo cuatro palmos de profundidad, rodeado de exuberantes adelfas. Al final del huerto hay un banco, y a continuación una hermosa plantación de naranjos. Una conducción de riego atraviesa el huerto y distribuye entre diferentes canales el agua necesaria para los planteles. Otro safareig más pequeño y más hondo, surge ante nuestra vista en medio de un minúsculo y añoso olivar. Desde la terraza de la hermosa casa rosada se goza de una bella vista de Ciudadela y entorno, desde el denso macizo de acebuches que queda, de un lado, a los pies de aquella, y de la blanca Torre del Ram. La casa posee una torrecilla con cuatro ventanas en forma de arco de medio punto, y desde su terraza con balaustrada de pilas-tras torneadas se aprecia una perspectiva aún más extensa”.

Propietat del compte de Torresaura, sa Vinyeta data de principis del segle XIX. Es va mantenir com a explotació agrària fins gairebé la meitat del segle XX, quan la salinització dels seus recursos hídrics l'abocà a l'abandó més absolut. Ja dins el segle XXI l'Ajuntament de Ciutadella adquiria el lloc on el 2006 s'inaugurava, després d'una controvertida reforma realitzada pel Govern Balear, l'Alberg Juvenil de sa Vinyeta. Malgrat aquesta intervenció, quasi la totalitat dels horts continuaven abandonats, tal vegada per sort, fins que enguany la Societat Històricoarqueologica Martí i Bella posa els seus ulls sobre el recinte.

Els horts de sa Vinyeta ocupen una àrea d'aproximadament deu mil metres quadrats, avui pràcticament contigus al nucli urbà de Ciutadella. El seu perímetre es troba

Els jardins de sa Vinyeta, un projecte ambiciós de recuperació.

delimitat per altíssimes parets seques amb reforços de morter emblanquinats. La construcció, no fa massa anys, de la Ronda Nord de Ciutadella va afectar greument el mur est del recinte, de tal manera que va significar-ne la destrucció completa, inclosa la portalada principal, sense que cap administració responsable reparàs en el greu atemptat que s'estava cometent sobre un bé catalogat. L'orografia dels terrenys dels horts respon a l'existència del canaló de la desapareguda platja de Cala en Busquets. Açò fa que els horts es trobin en diferents cotes inferiors del nivell de l'entorn, cosa que sens dubte beneficiarà els possibles usos futurs a l'abric de les tramuntanades a l'illa.

És important destacar que aquest segon projecte Gibet compta amb una important novetat, la contractació d'un equip de treball permanent, conformat per dotze persones, durant sis mesos, gràcies al recolzament econòmic de la Conselleria de Turisme i Treball del Govern de les Illes Balears a través del Servei d'Ocupació de les Illes Balears. Aquesta circumstància suposarà un avanç importantíssim en la feina a desenvolupar conjuntament amb l'equip de voluntaris.

Per la campanya 2010-2011 es pretén realitzar diferents feines de neteja de deixalles i fems i l'eliminació de tota la vegetació impròpia del lloc o que afecti diferents estructures arquitectòniques dels horts. Es repararan els importants enderrossalls que

afecten part de les parets seques, tan del perímetre del recinte com a interiors i es començaran a rehabilitar els safareigs, arcs, portalades, elements ornamentals i canalitzacions de regadiu. De forma paral·lela, s'efectuarà un exhaustiu treball de recopilació de dades històriques, gràfiques i escrites que permetin el millor coneixement d'aquest espai etnogràfic de gran singularitat. Per últim, s'estudiarà una proposta de recuperació integral del mur est dels horts i la possibilitat de recuperar així l'antiga portalada principal d'accés al recinte.

En la pròxima primavera, és d'esperar, es podran constatar importants resultats, que de ser positius, donaran els ànims necessaris per continuar, qui sap si encara uns quants anys, amb Gibet.

Bibliografia

Camps Extremera, Antoni. *La catalogació dels béns que integren el patrimoni etnològic com a eina bàsica per conservar-lo*. Institut Menorquí d'Estudis, 2010.

Camps Extremera, Antoni. *Memòria del Projecte Gibet 2009-2010*. SHAMB, 2010.

Sastre, Maria Àngels, i Sastre, Jaume. *La conservació del patrimoni etnològic: catalogació de les construccions rurals de pedra en sec del terme de Ciutadella (Menorca)*. Papers de Montgrí, 2005.

Soler i Siquier, Juli. *Exposició de l'estat actual de l'agricultura a l'illa de Menorca*. Col·lecció Ahir i Avui. Edicions Nura 2002. Pròleg de Àngel Mifsud Ciscar.

Resum

Projecte Gibet per a la participació de voluntaris en la recuperació de béns etnològics de Menorca. Alberto Coll Arredondo. El patrimoni d'interès etnològic de Menorca constitueix, per una banda, una de les principals característiques del paisatge de l'illa. Per altra banda, paradoxalment, aquest grup de béns conforma el que podríem denominar germà pobre del Patrimoni Històric de Menorca. La ingent quantitat de jaciments arqueològics ha fet que aquesta sèrie de béns no hagin meregut la suficient atenció de les administracions ni de la societat en general. Els recursos en cultura i patrimoni, sempre escassos, han fet que aquests elements estiguin en un segon, tercer o quart ordre de prioritats, si bé s'han de reconèixer importants esforços, sempre puntuals, en la recuperació d'uns béns tan definitoris del caràcter i paisatge menorquins. Les barraques i ponts de bestiar, les eres, les bovals, la paret seca, els camins i tants d'altres elements substancials a la vida de l'home, conformen un patrimoni d'especial importància en l'especial configuració de l'illa, i en la seva diferenciació. Per tot açò, la Societat Historicoarqueològica Martí i Bella ha engegat el projecte GIBET (Grup d'Intervenció sobre Béns Etnològics) destinat a la recuperació de béns d'interès etnològic en greu perill de destrucció o deteriorament de la nostra illa, basat en la participació lliure i desinteressada de persones que volen destinar un poc de temps i esforç a una causa que creiem prou important: la conservació d'aquests béns com a part del nostre Patrimoni Històric. El primer projecte desenvolupat correspon a l'exercici 2009-2010, amb el qual s'ha pretès no tan sols la recuperació d'una sèrie de béns històrics, sinó també, i pot ser el més important, contribuir al seu coneixement i conscienciar la nostra societat que el patrimoni històric és cosa de tots, i que la seva conservació és molt més impor-

tant del que creiem, com s'està veient, pel futur de la nostra illa. S'ha comptat, per açò, amb la col·laboració, igualment desinteressada, de diferents professionals que han dirigit les feines que es tenien previstes desenvolupar, les quals s'han portat a terme entre els mesos d'octubre de 2009 i abril de 2010.

Summary

Projecte Gibet per a la participació de voluntaris en la recuperació de béns etnològics de Menorca. Alberto Coll Arredondo. In 2009, the Ethnological Issues Intervention Group, Gibert, was established, driven by the Societat Històrico-Arqueològica Martí i Bella and aimed at carrying out various projects for the recovery of Menorca's ethnographic heritage through the participation of volunteers. Since then, Gibert has completely recovered the Ciutadella Civil Cemetery, completed phase one of the rehabilitation of the Sa Vinyeta romantic gardens and has facilitated the consolidation and restoration of a variety of rural ethnographic buildings on the island. This initiative not only helps towards recovering such sites, but will also raise awareness in terms of the serious deterioration suffered by so many items which are of such great historical value.